

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.3(075.8)

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2025.2.55>**Руснак Ю. І.,**кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України, старший дослідник
Національного університету оборони України**Федчук Т. Ю.,**ад'юнкт
Національного університету оборони України**ПРИЧИНИ Й ВИТОКИ ПОЯВИ ТА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ЯК ОКРЕМОЇ ГАЛУЗІ ПРАВА**

Анотація. Метою є дослідження причин та механізмів появи міжнародного гуманітарного права, як окремої самостійної галузі права. Розкрито особливості історичного процесу появи міжнародного гуманітарного права, як системи універсальних міжнародно-правових норм та договорів. Визначено основні причини появи міжнародного гуманітарного права та необхідність його виділення в окрему самостійну галузь права.

Методи. Досліджуючи появу міжнародного гуманітарного права основна увага приділялась сукупності історико-правових та порівняльно-правових методів пізнання. Зокрема широкого застосування отримав інструментарій саме порівняльно-правового аналізу з метою співставлення історичних умов конкретного періоду розвитку суспільних процесів та тих правових механізмів, які в них зароджувались. Це дало змогу розкрити суттєвий зв'язок між факторами суспільно-політичного та соціально-економічного характеру з одного боку, та процесам формування системи міжнародно-правового захисту жертв війни. Окремого використання отримали група філософсько-правових методів, що дало змогу розкрити механізми впливу норм міжнародного гуманітарного права на суспільно-політичні процеси, а також розкрити їх залежність від розвитку правової свідомості в різних періодах історії XIX–XXI ст.

Результати. Досліджено підходи до визначення причин зародження та розвитку міжнародного гуманітарного права, серед яких найбільше вирізняються наступні: зростання кількості жертв війни через еволюцію військових технологій та необхідність мінімізації руйнівного впливу агресивних військових конфліктів. Проведено аналіз факторів впливу суспільно-політичного, соціогуманітарного та міжнародно-кримінального характеру на процес його становлення та розвитку. Серед основних факторів, окрім необхідності захисту життя та здоров'я людей вступають і такі, які пов'язані із недопустимістю невинуватих руйнувань цивільної інфраструктури, потребою у збереженні поступового розвитку людства та дотримання цивілізаційних принципів розвитку.

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено, що розвиток міжнародного гуманітарного права є реакцією прогресивного суспільства на ті руйнівні процеси, які мали місце протягом кінця XIX – початку XX ст., що стали причиною захисту цивільного населення під час збройних конфліктів. Згодом, потреба такого захисту була розширена на всіх жертв війни, а останні тенденції розвитку міжнародного гуманітарного права тягнуть до вирішення проблематики попередження збройних конфліктів. Визначені перспективи подальшого розвитку системи міжнародного гуманітарного права та потреби переосмислення його цінності.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, *jus ad bellum*, *jus in bello*, захист жертв війни, військові конфлікти.

Rusnak Yu. I., Fedchuk T. Yu. Reasons and origins of the emergence and development of international humanitarian law as a separate branch of law

Abstract. Purpose. The thesis is devoted to the problem of studying the causes and mechanisms of the emergence of international humanitarian law as a separate independent branch of the judiciary. There were disclosed the features of the historical process of the appearance of international humanitarian law as a

system of universal international legal norms and treaties are revealed. There were identified main reasons for the appearance of international humanitarian law and the need for its separation into a separate independent branch of law.

Methods. During the studying the emergence of international humanitarian law, the main attention was paid to the set of historical-legal and comparative-legal methods of cognition. The tools of comparative legal analysis were widely used to compare the historical conditions of a specific period of development of social processes and those legal mechanisms that were emerging in them. This made it possible to reveal a significant connection between factors of a socio-political and socio-economic nature on the one hand, and the processes of forming the system of international legal protection of war victims. A group of philosophical and legal methods were used separately, which made it possible to reveal the mechanisms of influence of the norms of international humanitarian law on socio-political processes, as well as to reveal their dependence on the development of legal consciousness in different periods of history of the 19th–21st centuries.

Results. There were studied and determined the reasons for the emergence and development of international humanitarian law, among which the following stand out the most: the increase in the number of war victims due to the evolution of military technologies and the need to minimize the destructive impact of aggressive military conflicts. There were also defined the approaches to determining the reasons for the appearance and development of international humanitarian law. It was analysed of factors of influence of a socio-political, socio-humanitarian and international criminal nature on the process of its forming and developing. Among the main factors, in addition to the need to protect the lives and health of people, there are also those that are related to the inadmissibility of unjustified destruction of civilian infrastructure, the need to preserve the gradual development of humanity and compliance with civilizational principles of development.

Conclusions. According to the results of the study, it was established that the development of international humanitarian law is a reaction of a progressive society to the destructive processes that took place during the late 19th and early 20th centuries, which caused the protection of the civilian population during armed conflicts. Subsequently, the need for such protection was extended to all victims of war, and the latest trends in the development of international humanitarian law tend to address the problems of preventing armed conflicts. There were determined the prospects for the further development of the system of international humanitarian law and the need to rethink its value.

Key words: *international humanitarian law, jus ad bellum, jus in bello, protection of war victims, military conflicts.*

Вступ. Розвиток людства завжди супроводжується процесами поневолення одних суспільних груп іншими. Протягом тривалого історичного періоду становлення цивілізації такі процеси набували різних форм експансії, однак найбільш нищівною формою є відкрита військова агресія. Історія війн традиційно пов'язана із великою кількістю жертв, як серед безпосередніх учасників конфлікту, так і серед цивільного населення, яке не бере прямої участі у військових діях. З розвитком цивілізаційних процесів та громадської думки й суспільства відбувається докорінні зміни у підходах до розуміння як самої сутності війни, так і її наслідків. Необхідно усвідомлювати, що людство не може відмовитись від ведення війн з огляду на природні процеси та об'єктивні причини конфронтації між різними суспільними групами, соціумами та групами впливу. Однак, з розвитком гуманістичних ідей та філософсько-правових течій відбувається спроби пошуку інструментів захисту жертв збройних конфліктів. Ці спроби на межі XIX–XX ст. втіли-

лись у створення певних міжнародних документів, якими регулювались окремі аспекти захисту цивільного населення під час збройних конфліктів. Період XX ст. виявився надзвичайно насиченим на війни, що мали глобальний характер та надзвичайно негативні наслідки, що постійно активізувало розвиток системи міжнародних актів щодо захисту цивільного населення під час збройних конфліктів, які згодом сформували самостійну окрему галузь права – міжнародне гуманітарне право. На сучасному етапі цивілізаційного розвитку людства актуальність норм міжнародного гуманітарного права набуває нового значення з рахуванням нових форм агресії та збройних конфліктів, а також проблем, що виявили недостатню дієвість міжнародних норм в частині притягнення до відповідальності за скоєння злочинів війни. Все це у своїй сукупності вимагає по новому переглянути ґенезу міжнародного гуманітарного права з акцентом на механізми його становлення та причини, які закладались в обґрунтування діючих його норм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика становлення та розвитку міжнародного гуманітарного права є однією із найбільш помирених в контексті міжнародно-правової науки, а також в кості окремого напрямку суспільних досліджень. Тут слід згадати роботи таких фахівців як Габрелян Г.В., Гнатовський М.М., Грушко М., Короткий Т.Р., Кориневич А.О., Лисик В., Левицький Т., Мельцер Н., Месхія О.Н., Миколаєнко Я.Ю., Мохончук С.М., Попович В.П., Поповичук О.В., Радиш Я., Репецький В.М., Ярмачі В.Х. та ін.

Натомість в умовах сучасних гібридних війн та конфліктів питання генези міжнародного гуманітарного права потребує певного перегляду, з точки зору потенційно існуючих можливих альтернатив розвитку сучасної його системи з обґрунтуванням потреби їх запровадження або зміни існуючих норм аналізованого права.

Метою даної статті є дослідження періодизації розвитку та становлення міжнародного гуманітарного права з акцентом на ті суспільно-політичні реалії, які снували на конкретному етапі його становлення та вимагали відповідного правового регулювання.

Витоки потреб у міжнародно-правовому захисті жертв війни

Міжнародне гуманітарне право необхідно розглядати не тільки як сукупність документів, договорів чи норм, які мають універсальний глобальний (загальносвітовий) характер та спрямовані на захист жертв збройних конфліктів та обмеження їх негативних гуманітарних наслідків. Ця галузь права повинна розмітись як сукупність інструментів та механізмів захисту цивільного населення, а також учасників збройних конфліктів від будь-яких проявів поведінки інших суб'єктів конфлікту чи третіх сторін, яка має загальновизнані ознаки протиправності чи є не гуманною по відношенню до людства. Звісно можна говорити про те, що такі механізми повинні закладатись в нормах міжнародного гуманітарного права (далі – МГП), але таким чином ми свідомо обмежуватимемо ці механізми процедурними обтяженнями процесу їх прийняття, імплементації та реалізації. І це одна з основних проблем сучасного розвитку МГП – над-

мірна забюракратизованість процедур легалізації і застосування його норм, які за своєю сутністю є механізмами правового, соціального та навіть фізичного захисту будь-якої людини під час збройного конфлікту.

Слід зазначити, що сама по собі історія воєн свідчить про надзвичайну жорстокість людей по відношенню один до одного. В той же час кровопролиття під час збройних конфліктів викликає у багатьох прагнення полегшити долю їх жертв. Із цього приводу протягом досить тривалого проміжку часу, починаючи фактично з початку XIX ст., висувалося немало пропозиції та з'являлися різні точки зору. Проте вперше в міжнародно-правову форму такі пропозиції втілилися лише в середині XIX ст. Так, в 1859 р. в битві при Сольферіно французька армія завдала поразки австро-угорським військам. На полі бою залишилися понад 30 тис. поранених, багато з яких вдалося б врятувати, якби їм була надана кваліфікована допомога. Проте внаслідок відсутності санітарних служб жертвами цієї битви стало майже 40 тис. військових [8, с. 17-20].

В контексті перемоги демократичних революцій в багатьох країнах того часу та поширення ідей демократизації суспільних відносин, а також з огляду на розробку концепту демократичних прав та свобод людини і громадянина під час воєн та збройних конфліктів все частіше намагалися приділити увагу зменшенню втрат особового складу та громадянського населення. Можна було б говорити про певні тенденції гуманізації військової доктрини, але нажалі війна тривалий час залишалася ключовим механізмом узгодження інтересів на світовій арені. До XIX століття не існувало ефективної системи забезпечення лікування поранених у бою солдатів та місць для їхнього безпечного розташування.

Але швейцарський громадський діяч Анрі Дюнан, ставши свідком битви при Сольферіно, написав ґрунтовну наукову працю «Спогади про Сольферіно» [21, с. 191-193], в якій висунув пропозицію про необхідність створення суспільного органу по наданню допомоги пораненим і хворим воїнам.

Він закликав до розробки та підписання міжнародних договорів, які б гарантували

безпеку нейтральних медиків та лікарень для поранених на полі бою солдатів. 9 лютого 1863 року в Женеві Анрі Дюнан заснував «Комітет п'яти» до якого крім самого Дюнана ввійшли Гюстав Муаньє – правник і голова Женевського товариства публічного добробуту, лікар – Луї Аппія, його друг і колега – Теодор Монуар із Женевської комісії гігієни та охорони здоров'я та Гійом-Анрі Дюфур – впливовий генерал Швейцарської армії. Утворений комітет став комісією Женевського товариства публічного добробуту. Через вісім днів п'ятірка вирішила перейменувати свій комітет в «Міжнародний комітет допомоги пораненим». А з 26 по 29 жовтня 1863 в Женеві відбулася міжнародна конференція, організована комітетом, у якій взяли участь 36 делегатів з 16 країн, в тому числі й Російська імперія. В резолюції конференції були пропозиції про [15, с. 7-9]:

заснування національних товариств допомоги пораненим солдатам;

статус нейтральності й захисту щодо поранених;

використання волонтерів для надання допомоги пораненим;

організацію нових конференцій, метою яких було б вписати ці концепції в міжнародні правові договори для обов'язкового їх дотримання;

запровадження спільного символу для медичного персоналу, за яким його можна було б відрізнити – білі пов'язки з червоним хрестом.

Таким чином в 1863 р. був заснований Міжнародний комітет червоного хреста (далі – МКЧХ), за ініціативою якого в 1864 р. була прийнята Женевська конвенція «Про покращення становища поранених в польових арміях» – перший міжнародно-правовий акт щодо захисту жертв війни. Вона складалася з 10 статей, що гарантували нейтральність і захист під час збройного конфлікту пораненим солдатам, медичному персоналу й гуманітарним інституціям. Її було переглянуто в Гаазі 1907 року на Другій міжнародній мирній конференції та розширено ще і на військові дії на морі. Перед Першою світовою війною до міжнародного червонохрестного руху долучилися національні Товариства вже з 45 країн

не тільки Європи, Америки, а й Південно-Африканської Республіки [16, с. 105-110]. Таким чином слід констатувати доволі цікавий висновок оскільки створенню системи МГП передувало створення системи інституційного забезпечення захист жертв війни, що знайшло своє втілення зокрема в діяльності МКЧХ. Цей випадок є унікальним і єдиним у своєму роді, і свідчить про прискорений розвиток громадянської та суспільної думки і випередження суспільним світоглядним баченням державні ідеології кінця XIX ст. початку XX ст.

Теоретико-методологічний аналіз причин появи МГП

Разом з тим, слід звернути увагу на існування протилежних точок зору стосовно зародження та розвитку МГП, які ми знаходимо у представників різних країн, та навіть різних правових шкіл. Уникаючи тривалого дискурсу, доцільно узагальнити підходи різних вчених до визначення підстав та причин зародження і становлення МГП, шляхом викладення їх наступним чином (табл. 1).

Таким чином, констатуємо наявність різних підходів до розуміння причин появи та оформлення МГП в самостійну галузь міжнародного права, кожний з яких обґрунтовує та інтерпретує події, що передували появі перших міжнародно-правових актів з точки зору окремого комплексу завдань, які або потребували вирішення, або які навпаки з'являлись після таких актів. На наше глибоке переконання доцільно виділити три суттєвих підходи:

– гуманітарно-правовий – розкривається головним чином через зміну світоглядних підходів суспільства різних країн до проблеми розв'язання міжнародних конфліктів. Відбувається усвідомлення потреб у спробах запобігти найбільш негативним проявам таких конфліктів;

– політико-правовий – є результатом вирішення зростаючих соціально-гуманітарних проблем глобального міжнародного характеру, викликані збройними конфліктами: соціальний захист осіб інших держав, що опинились у полоні чи є пораненими; обмін військовополонених; порядок ведення військових дій в близькості до цивільного населення тощо;

Таблиця 1

**Підходи до визначення причин зародження та каталізаторів розвитку МГП
суспільно-політичного і соціогуманітарного характеру**

Вчений (підхід)	Основні причини та формулювання основного змісту МГП
Гнатовський М.М., Короткий Т.Р., Кориневич А.О. (гуманітарно-правовий) [1]	необхідність розробки системи міжнародних (загальноприйнятих) механізмів врегулювання наслідків збройних конфліктів, поводження з жертвами війни (комбатантами та не комбатантами)
Доубі Р.Б., Лабель Д., де Сон Дж. (політико-правовий) [17]	результат необхідності впорядкування правил ведення війни та поводження з цивільним населенням
Кашловен Ф., Зегвельд Л. (міжнародно мілітаристичний) [19]	МГП виникає через необхідність врегулювання способів ведення не стільки самих війн, скільки поводження із жертвами війни, військовополоненими та пораненими
Лисик В., Левицький Т. (суспільно-політичний) [4]	вимога суспільства захищати жертва війни та дотримуватись їх прав з боку національних урядів
Мельцер Н. (цивілізаційно-світоглядний) [5]	потреба у зміні правил та порядку ведення війн з метою мінімізації жертв серед цивільного населення
Месхія О.Н. (міжнародно-договірний) [6]	необхідність створення універсальної системи міжнародного врегулювання конфліктів між різними країнами з різних причин за участі світового співтовариства та інститутів громадянського суспільства
Поповичук О.В. (інституційний) [10]	необхідність забезпечення функціонування міжнародних неурядових організацій в сфері захисту жертв війни
Соліс Дж.Д. (еволюційно-правовий) [20]	система норм та положень МГП є результатом розвитку міжнародних відносин з питань врегулювання наслідків військових конфліктів та процедур укладення й закріплення мирних угод
Флік Д. (соціально-гуманітарний) [18]	виникає як відповідь з боку політичного міжнародного співтовариства (політичних керівників держав) на суспільний запит потреби захисту жертв військових конфліктів
Юртаєва К.В. (кримінально-правовий) [13]	потреба у створенні дієвих засобів та механізмів переслідування за скоєння злочинів міжнародного характеру, зокрема щодо жертв війни

— кримінально-правовий — зростання потреби у переслідуванні та притягненні до відповідальності злочинців, що скоїли військові злочини, або поведінка яких охоплюється національним правом ознаками кримінальної, але виправдовується такими особами особливими умовами воєнного стану та військового конфлікту.

Власне саме останній підхід нами розглядається як центральний у спектрі завдань, які покликані бути вирішені за допомогою норм та системи МГП.

Загалом, сам термін «міжнародне гуманітарне право» уперше запропонований Жаном Пікте і включений у назву Женевської дипломатичної конференції (1974–1977 рр.), щоб підтвердити розвиток міжнародного гуманітарного права, що застосовується під час збройного конфлікту. Але МГП виникає не на прохання окремих осіб або держав, а в результаті реальних соціальних процесів. Як зазначає В.Х. Ярмкі, якщо розуміти первин-

ний сенс визначення міжнародного права як закону у відносинах між народами, доцільно припустити, що перші загальні правила виникли до утворення державності, у первісному соціальному порядку. Ідея захисту людей від негараздів військового часу, що виникла на зорі людської цивілізації, актуальна і сьогодні [14, с. 228]. Дійсно позиція вченого є доволі обґрунтованою та свідчить про еволюційний характер розвитку МГП, як окремого напрямку суспільно-політичного розвитку системи міжнародних відносин. Тобто МГП є результатом задоволення потреби саме соціального регулювання, а не державного, а отже підвалини та причини його появи в окрему самостійну галузь права лежать в основі суспільної свідомості та само сприйняття націй чи народів один одного під час вирішення глобального конфлікту.

У свою чергу Г.В. Габрелян вказує, що міжнародне гуманітарне право є однією з найстарших галузей міжнародного публічного

права, адже походить від звичаїв ведення війни, які існували в Стародавніх Греції і Римі. Однак сам термін «міжнародне гуманітарне право» з'явився досить недавно, у другій половині XX ст., у правовій літературі та міжнародних документах і досі широко використовують його «попередників»: «закони та звичаї ведення війни», «право війни» та «право збройних конфліктів» [1, с. 47]. Тут доцільно заперечити такому обожненню, оскільки, на наше переконання МГП окремо включає в себе такі категорії як право війни «*jus ad bellum*» та право на війні «*jus in bello*». Перше стосується впорядкування ведення збройних конфліктів та війн, а от друге має значно складнішу структуру, оскільки пов'язане головним чином із наслідками застосування першого.

Так, наприклад, Я.Ю. Миколаєнко вказує на те, що «*jus in bello*» використовується в процесі переслідування осіб, що скоїли кримінальні злочини проти людяності (злочини війни), або за недотримання правового статусу та порядку поведінки з особами, що визначається на рівні «*jus ad bellum*» [7, с. 180-181]. При цьому дослідник намагається розмежувати не тільки правові регулятори, але і джерела виникнення норм обох підгалузей МГП. Тобто нами обстоюється точка зору, що обидві підсистеми є складовими елементами загальної системи та самостійної галузі права, якою є МГП. Разом з тим, саме детальний аналіз обох підсистем та їх відмежування і співставлення робить можливим більш ґрунтовне пізнання сутності та механізмів практичної реалізації обох правових підсистем.

Як зазначають фахівці Оксфордського Університету, якими було розроблено так званий «Міжнародно-правовий гід законів війни», то існування права «*jus ad bellum*» об'єктивує та пояснює причини і напрямки розвитку права «*jus in bello*» [22]. Такий дуалізм є складним для розуміння, з точки зору першопричин появи, але якщо розглядати обидві підсистеми у комплексі з урахуванням потреб вирішення гуманітарних проблем і захист цивільного населення під час збройних конфліктів, то можна прийти до логічного висновку, який сформулював Я. Радиш стосовно того, що

МГП прагне досягти компромісу між міркуваннями про військову необхідність та вимогами людства, містить етичний елемент, оскільки йдеться про пом'якшення проявів насильства через юридичні обмеження щодо засобів та методів ведення війни та зобов'язання воюючих сторін гуманно поводитися з особами, які не погоджуються або перестали брати участь у бойових діях [11, с. 55-57]. Дана точка зору об'єктивує необхідність розгляду МГП як продукту суспільної думки, що в своїй основі має принцип невідворотності цивілізаційного розвитку та об'єктивну неможливість уникати збройних конфліктів в силу наявності величезної кількості розрізнених ідеологічних поглядів, політичних інтересів та цілей існування держав. Тобто МГП є результуючою від спроб людства впорядкувати найбільш непередбачувані та важкі для врегулювання суспільно-політичні феномени такі як війна та збройні конфлікти.

Вони об'єктивно існуватимуть як спосіб досягнення цілей різними державами, націями, народами та групами впливу, а їх заперечення породжуватиме лише ще більш негативні наслідки та сприятиме поширенню злочинів війни.

Власне тому, В.М. Репецький і зазначає, що основна відмінність між міжнародним гуманітарним правом і правом війни полягає у тому, що в першому не розглядається законність війни, воно не є основоположним для галузі. Воно призначено для захисту всіх жертв війни, тобто тих, хто не приймає або припиняє брати участь у збройному конфлікті. Установлюючи мінімальні стандарти прав людини в екстремальних умовах, норми МГП закріплюють зобов'язання держав надавати такі гарантії особам, які тимчасово перебувають під їхньою владою і не є їхніми громадянами [12, с. 370-371]. Фактично дослідник пов'язує появу та розвиток МГП із розвитком гуманістичного вчення про державу, право та громадянські права. МГП виступає засобом гарантування дотримання громадянських прав під час збройних конфліктів для всіх без виключення його учасників.

Еволюція та принципи розвитку МГП

МГП розвивалося за часів, коли держави мали достатньо широкі підстави для закон-

ного застосування сили в міжнародних відносинах. У сучасному міжнародному праві, де діє імперативна заборона застосування сили або погрози силою, майже завжди можна стверджувати, що одна зі сторін міжнародного збройного конфлікту порушує міжнародне право самим лише фактом застосування сили. І саме тому об'єктивує необхідність розвитку такої системи гарантій прав жертв війни, який застосовується сторонами конфлікту з урахуванням визнання ними власної протиправності застосування агресії. В такому випадку норми МГП є свідомими обов'язком такої сторони дотримуватись певних правил, щонайменше для захисту осіб, які не беруть чи не бажають брати участь у збройному конфлікті, а отже не заперечують прав агресора. Це надзвичайно незручний але об'єктивний висновок, який необхідно усвідомлювати для того, щоб вирішити проблеми невідомості норм МГП у сучасних мовах ведення війн.

Однак, як вказує В.П. Попович сама ідея, чи концепція, поширення МГП не народилася разом з Женевською конвенцією 1864 р. Зазначена Конвенція кілька разів піддавалася перегляду, тому що її норми необхідно було адаптувати до нових умов. Перший перегляд відбувся у 1906 р., коли було закріплено, що уряди, які підписали Конвенцію, повинні вжити заходів, необхідних для інструктування своїх військ, зокрема, персоналу, який підпадає під захист положень цієї Конвенції, і поширювати її серед населення. Вдруге Женевська конвенція 1864 р. була переглянута в 1929 р. після Першої світової війни остаточно лише у 1949 році – за результатами Другої світової війни [9, с. 17-20]. Власне така логічна послідовність змін наштовхує вчену на висновок щодо того, що система МГП має низький рівень дієвості саме через наслідки, які вона намагається усунути – негативні наслідки збройної агресії однієї країни (сторони) проти іншої.

Натомість М. Грушко зауважує на значно більш прагматичних причинах появи та розвитку МГП: необхідності врегулюванні процедур та процесів надання всіма учасниками конфлікту та третіми сторонами допомоги цивільному населенню, жертвам війни та створення умов для переслідування осіб, що

скоїли військові злочини [3, с. 353-354]. Такий синтез суспільно-політичних, гуманітарних, соціальних аспектів і є, на наше переконання, тією системою, яка об'єктивує ґенезу та становлення МГП, що узагальнено доцільно продемонструвати наступним чином (рис. 1).

Досвід міжнародних відносин в ХХ–ХХІ ст. свідчить, що все частіше при вирішенні гострих суспільно-політичних чи соціально-політичних проблем й стабілізації ситуації в різних регіонах світу, там де виникає конфлікт двох чи більш держав, або громадянські конфлікти в межах однієї держави відбувається втручання сторонніх країн, міжнародних організацій, альянсів, союзів тощо.

Подібне втручання частіше за все має на меті стабілізацію гуманітарного аспекту проблеми, недопущення соціальної катастрофи, і вже в якості останнього крайнього заходу розглядається військове вирішення проблеми. Зокрема міжнародні організації виконують важливу місію дотримання основних принципів реалізації міжнародних відносин, дотримання громадянських прав людини, а також безпосередньої допомоги нужденним. Такі організації не є сторонами конфлікту а їх втручання та діяльність має однаковий характер для всіх сторін без винятковості у відношенні до тих, хто розпочав та постійно каталізує конфлікт. Саме тому представники таких організації як ООН, ЮНІСЕФ, МКЧХ тощо, виступають в якості певних посередників, а інколи навіть медіаторів в процесі вирішення конфлікту та полегшення соціального й гуманітарного становища його сторін. Їх участь або навіть прагнення сторін конфлікту до участі таких організацій в якості посередників чи медіаторів є одним із найбільших драйверів процесу становлення та розвитку МГП.

Висновки. Міжнародне гуманітарне право є повністю сформованою галуззю міжнародного права. Його поява обумовлена необхідністю захисту жертв війни на міждержавному рівні за участі всіх сторін збройних конфліктів та із широким залученням міжнародної спільноти у вигляді неурядових організацій. Поява МГП є результатом активної діяльності суспільства та переоцінки системи соціогуманітарних цінностей наприкінці ХІХ ст. під час

Рис. 1. Фактори впливу становлення та розвитку МГП

ведення війн. Усвідомлення недопущення або мінімізації кількості жертв при чіткому розумінні об'єктивної неможливості уникнути збройних конфліктів – це основна теза, яка була покладена в процес створення універсальної системи глобального регулювання збройних конфліктів. Згодом система первинних норм МГП отримала диверсифікую за напрямками: захист жертв війни; поводження із військовополоненими, цивільним населенням; міжнародне кримінальне переслідування за скоєння злочинів війни тощо.

Становлення МГП та долучення до нього все більшої кількості країн висуває нові вимоги до формату їх участі, а також до правового становища міжнародних та регіональ-

них організацій. Отримання відповідного мандату на здійснення діяльності в тих чи інших сферах суспільних відносин або на тих чи інших територіях наділяє міжнародні організації суттєвими повноваженнями та відкриває надзвичайно великі можливості для впливу на ситуацію. Зрозуміло, що не всі міжнародні організації рівні за своїм значенням становищем чи статусом, але їх діяльність однаково покликана на досягнення балансу інтересів різних сторін, чи то економічних партнерів, чи то соціальних інституцій, чи навіть сторін конфлікту. Саме під час збройних конфліктів і протистоянь, в найбільшій мірі розкривається значущість третьої сторони, якою і виступають міжнародні організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Habrelian, H.V. (2019). Vzaiemodiia mizhnarodnoho prava prav liudyny, mizhnarodnoho humanitarnoho ta kryminalnoho prava v pytanii zabezpechennia prava na zdorovia pid chas zbroinykh konfliktiv. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. no. 2. pp. 232-237. [in Ukrainian].

2. Hnatovskiy, M.M., Korotkiy, T.R., Korynevych, A.O. (2017). Mizhnarodne humanitarne pravo. Kyiv-Odesa :Ukrainska helsinska spilka z prav liudyny, Feniks [in Ukrainian].
3. Hrushko, M. (2018). Dzhherela mizhnarodnoho humanitarnoho prava ta vnutrishnoderzhavnoho prava. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. no. 12. pp. 351-356 [in Ukrainian].
4. Lysyk, V. Levytskyi, T. (2017). Prava liudyny yak osnovna tsinnist suchasnoho mizhnarodnoho prava. *Mizhnarodni vidnosyny: Polityka. Ekonomika. Pravo*. Lviv: LNU. [in Ukrainian]
5. Meltser, N. (2021). Mizhnarodne humanitarne pravo. MKChKh [in Ukrainian].
6. Meskhiia, O. N. (2014). Pryntsyp mizhnarodnoho spivrobitnytstva yak osnova myrnoho spivisnuvannia derzhav. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*. no. 4. pp. 105-110 [in Ukrainian].
7. Mykolaenko, Ya.Iu. (2015). Haazki konventsii 1899 ta 1907 rr. pro myrne vyrishennia mizhnarodnykh superechok. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriiia «Pravo»*. no. 32(3). pp. 179-181 [in Ukrainian].
8. Mokhonchuk, S. M. (2014). Kryminalno-pravova okhorona myru ta bezpeky liudstva : dys. d.i.u.n. za spetsialnostiamy 12.00.08 ta 12.00.11. Kharkiv: NluAU im. Ya. Mudroho. [in Ukrainian].
9. Popovych, V. P. (2010). Implementatsii norm mizhnarodnoho humanitarnoho prava u kryminalne zakonodavstvo Ukrainy: dys. k.i.u.n.; spetsialnist 12.00.08. Lviv: LDUVS. [in Ukrainian].
10. Popovychuk, O.V. (2015). Natsoinalni zasady vykorystannia emblem Chervonoho Khresta, Chervonoho Krystala ta Chervonoho Pivmisiatsia. *Naukovyi visnyk mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. no 16. pp. 77-80 [in Ukrainian].
11. Radysh, Ya. (2013). Mizhnarodne humanitarne pravo – vazhlyva skladova pravovoho rehuliuвання uchasti medychnoho personalu v mizhnarodnii myrotvorchii diialnosti. *Medychne pravo*. no 1. pp. 54-66 [in Ukrainian].
12. Repetskiy, V.M. (2015). Zastosuvannia mizhnarodnoho humanitarnoho prava u zbroinomu konflikti Ukrainy. *Naukovyi visnyk Lvivskoi komertsiiinoi akademii. Seriiia «Iurydychna»*. no. 2. pp. 368-373 [in Ukrainian].
13. Iurtaieva, K. V. (2010). Mistse skoiennia zlochyniv mizhnarodnoho kharakteru: avtoref. dys. kand. yuryd. nauk; spetsialnist – 12.00.08. Kyiv: Derzhavnyi naukovy-doslidnyi instytut MVS Ukrainy. [in Ukrainian].
14. Iarmaki, V.Kh. (2013). Haluzevi pryntsypy mizhnarodnoho humanitarnoho prava. *Pivdennoukraiynskyi pravnychy chasopys*. no. 1. pp. 227-229 [in Ukrainian].
15. Crawford, E., Pert, A. (2020). *International Humanitarian Law*. Cambridge University Press.
16. Crowe, J.; Weston-Scheuber, K. (2013). *Principles of International Humanitarian Law*. Edward Elgar Publishing.
17. Dowdy, R. B., Laballe, D., DeSon, J. (2016). *Law of Armed Conflict Deskbook*. Judge Advocate General's Legal Center and School. Charlottesville, VA.
18. Fleck, D. (2021). *The Handbook of International Humanitarian Law*. Oxford University Press.
19. Kalshoven F., Zegveld L. (2011). *Constraints on the Waging of War: An Introduction to International Humanitarian Law*. Cambridge University Press.
20. Solis, G. D. (2021). *The Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War*. Cambridge University Press.
21. Study on Operational and Commercial and other Non-operational Issues Involving the Use of the Emblems. (2009). Document prepared by The International Committee of the Red Cross in consultation with the International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies and National Societies. Geneva.
22. The Oxford Guide to International Humanitarian Law (2020) [Edited by Ben Saul, Dapo Akande]. Oxford: Oxford University Press.